

Арх. Христо Генчев: Албания, Македония и България - ядрото на Балканите

18.09.2017

1. Разделението на всяко географско пространство на две противостоящи си части: "ядро v/s периферия" е всеобщо геополитическо правило. Трайно status quo, иначе казано – мир бива постигнат, само когато двете съставки постигнат баланс, вкл. силов, помежду им. 2. Прословутата нестабилност на Балканите се дължи на нарушения геополитически баланс между мощта на балканската периферия (Сърбия и Румъния от север, а от юг – Гърция и Турция) и пословичната слабост на трите страни, съставляващи балканското ядро: Албания, Македония и България. 3. Натискът на периферията, упражняван върху страните от ядрото използва често осъдителни, даже силови средства като изолиране-блокаж, нелоялна конкуренция,.... 4. Периферията упражнява геополитически натиск върху ядрото като създава и укрепва обходните спрямо ядрото връзки (както в географски, така и в политически смисъл) и пречи централно разположените насочените връзки, които укрепват страните от ядрото. 5. За да устоят на периферния натиск, всяка от трите страни на балканското ядро търси подкрепа-солидарност в страни-сили, разположени отвъд балканската периферия. Поради това трите страни на балканското ядро се включват в отвъдбалкански връзки и съюзи. 6. Периферният натиск често цели да предизвика напрежения вътре, между трите страни от ядрото. Те обаче не

винаги постигат необходимото взаимодействие за обща защитна политика спрямо периферния натиск. 7. Не бива да бъде допуснато възстановяването на Версайския силов баланс (доминираща периферия v/s безлично ядро) след евентуално оттегляне на омиротворителите от Западните Балкани. Поради това предварително трябва да бъде укрепено балканското ядро, за да може то самото да осигури собственото си спокойствие, а с това и мира на Балканите и Европа; без външно военно присъствие, но с външна подкрепа. 8. Недопустимо е да се възстановят, макар и частично, сръбските позиции на Балканите (в частност в Македония и в Косово) отпреди югомеждусобиците, както и да се възстанови периферната ос „Атина-Белград“ като регионален хегемон. 9. Трябва да се превъзмогнат опитите за саботиране на връзките между страните от балканското ядро. Лош пример от 2000-та год. бе осуетяването на трансбалканския проект „АМБО“. Стана с руска помощ и с димката „Бургас-Дедеагач“. Това не бива да се повтори в 2017 г. с коридор №8. 10. Коридор №8 трябва да бъде изграден. Ядро – Периферия. Разделението на две части: „ядро v/s периферия“ е геополитическо правило, което члени политически инак цялостните географски пространства: Светът се разделя на: Евроазиатско континентално ядро v/s периферия, т.е. всичко останало – Rimland, земя на ръба. Европа от своя страна се дели на Централна Европа (териториите, включени в бившите Германска и Австро-Унгарска империя – оттам идва през Първата световна война названието Централни сили) v/s всичко останало. Балканите се структурират по същата логика: Балканското ядро - Албания, Македония и България v/s балканската периферия: Турция, Румъния, Гърция и Сърбия, доскоро – СФР Югославия. А тя самата пък бе сръбско ядро v/s периферия от републики! Противостоят си ядрото и периферията. Когато това противостоене е балансирано, налице е трайно status quo, т.е. мир. Пример за това ни предлага Европейският съюз и неговото днес устойчиво ядро: Германия, Франция и страните от Бенелюкс. Рискът да си в средата. Прословутата нестабилност на Балканите се дължи на нарушения геополитически баланс между мощта на балканската периферия (Сърбия и Румъния от север, а от юг – Гърция и Турция) и слабостта на трите страни на балканското ядро - Албания, Македония и България. Периферното разположение и относителната мощ на Турция, Румъния, Сърбия и Гърция подхранва тяхното общо желание за анихилиране-обезсмисляне на държавите, разположени помежду им. Има например проекти, (замислени в мирно време!) за гръцко-сръбска подялба на Албания и Македония, има план „Венизелос“ от 1919 година за подялба на България между Румъния, Гърция и Югославия. Подялба без остатък!

Общите интереси на периферията придобиват и институционална форма като например: гръцко-сръбско-румънско-турското единодействие срещу България, Македония и Албания в 1913 година, „Малката Антанта“ на същите четири периферни страни от 1934 година срещу България, както и Балканските пактове между СФР Югославия, Гърция и Турция от 1953 и 1954 година. Към този последен (анти-)български пример трябва да добавим също така драстичните намеси: опитът за анексирането на Албания и Пиринско в/от СФР Югославия през Титово време, а от най-ново време и гръцките претенции спрямо държавното (само?) название Република Македония. Но налице е и защитно противодействие, дължащо се на дълбочинната солидарност между трите страни от ядрото. В 1913 г. България осуетява анексирането на албанските земи от страна на Сърбия. На 15 януари 1992 г. нашата страна първа призна новата македонска държава. Спорадични действия, лишени от стратегически замисъл. Силовият дисбаланс. На Балканите периферията упражнява постоянен натиск върху (и срещу) ядрото. Този натиск е успешен и той в последните стотина години „приобщи“ към периферията значителни територии, многобройно албанско и българско население, както и стопанска мощ. Не случайно, по размер на държавната територия, по население и по богатство, балканските страни днес се подреждат така: начело е Турция, следват я също така периферните Румъния (и Молдова), Гърция (и южен Кипър), Сърбия (заедно с Република Сръбска) и най-накрая балканското ядро: България, Албания и Македония. Тази слабост на трите страни прави политиката на останалите, а това са периферните балкански страни, спрямо ядрото настъпателна и обсебваща. Липсата на равновесие между мощната балканска периферия от една страна и от друга - слабостта на балканското ядро, е причината за пословичната нестабилност на Балканите. Няма status quo, което да задоволява по-силния. Това е геополитическото обяснение за постоянно възпроизвеждащите се балкански конфликти. За да се постигне равновесие, т.е. да се наложи мира, се налага намесата на външни на Балканите сили. В противен случай се анихилира слабия - засега това е балканското ядро. Обясненията (ласкаещи Запада и популярни там), които откриват причината за балканските конфликти в балканския национализъм, анархизъм, че и във вродената „жестокост и цивилизационни липси (?)“ на балканските народи, заменят причината със следствието. Силовият конфликт, веднъж отприщен като последица от липса на равновесие на силите, неизбежно деградира до жестокост и насилие. Доказано е навсякъде по света. В търсене на (отвъдбалканска) солидарност. За да устоят на дестабилизиращия ги натиск, трите страни на балканското ядро

поотделно търсят под-крепа извън Балканите и се включват в отвъдбалкански съюзи (Албания и България - било със силите на Оста, било като членове на Варшавския пакт, а днес, заедно с Македония - като партньори/членове на НАТО). Там, където повечето геополитически анализатори на Балканите търсят и "откриват" сантиментални връзки (като сродяването на Савойската и Българската династии) и „цинични“ предпочитания-съюзи (между Италия и Албания, на България с Германия и с Русия,...), в действителност лежи геополитическа неизбежност. А тя е, че всяка от страните, съставляващи балканското ядро, може да се отбранява срещу натиска от страна на балканската периферия само като търси и намира подкрепа и солидарност в страни, разположени отвъд периферията. От тази елементарна, даже – примитивна (не само) геополитическа логика не може да избяга никой български, македонски и албански държавник, ако държи страната му да запази някакъв шанс-перспектива. А тя най-често се свежда до скромното желание - страната му да бъде оставена на мира. Въпреки че това не означава непременно мир. Така погледнато, обвързването на страните от балканското ядро с извън балкански сили и съюзи не е политическа грешка, още по-малко служене, сервилничене и тем подобни. То е съдба. Подобна на българската е и германската. След две неуспешни световни войни Германия също, като централна сила, успя да неутрализира настъпващата срещу нея обединена европейска периферия - Великобритания, Франция и Русия едва след като се свърза с (не-европейските) САЩ. Описаните факти днес вече принадлежат на историята. Но техният модел продължава да съществува-действа на Балканите. Стратегии на периферният натиск. Периферията притиска центъра като създава и укрепва обходните, тангенциалните връзки-солидарности (както в географски, така и в политически смисъл) във вреда на тези във/към центъра. 1. Пример за институционалното консолидиране на периферията "Гърция-Югославия-Румъния-Турция" е Балканският пакт от 1934 година - наречен от политика-англофил Стойчо Мошанов (1892-1975) "Железният пръстен" (около България). Днес същата цел бива преследвана с инфраструктурните обходи на страните от балканското ядро. Пример за възпрепятстване на центронасочените връзки е дълго отлаганото от Румъния изграждане на Дунав мост-2. За румънците бе ясно, че прездунавската връзка (сега назована коридор № 4) ще акцентира софийската централност, сиреч - балканското ядро. Дунав мост-2 намери своето естествено, днес вече осъществено при Видин-Калафат, решение едва когато България успя да получи подкрепа, идваща отвъд балканската периферия. Това бе подкрепата на Бодо Хомбах. Получи я, защото въпросът

престана да бъде само балкански, а поради югоембаргото се бе превърнал в европейски. Навремето пак поради отвъдбалкански, съветско военни, намерения бе бързо построен и Дунав мост-1 при Русе–Гюргево. От същите като гореописаните румънски периферни(!) геополитически подбуди бе воден и големият гръцки проект за т.нар. Via Egnatia. Нейното трасе преднамерено бива изведено извън териториите на трите балкански страни от ядрото. Съзнателно бива изоставено автентичното историческото трасе на Via Egnatia, което води от Солун през Охрид и Драч, а отвъд Адриатическо море, продължава в прочутата Via Appia право до Рим. Ако бе проведена, макар и отчасти, през страните от ядрото Via Egnatia би била стопански ефективна, каквато тя сега не е. Засега „успява“ едва да покрие разходите по своята поддръжка. Но замисълът е друг – тя, бидейки тангенциална връзка, допринася за маргинализирането на балканското ядро. Via Egnatia срещу коридор № 8 е войната, която Гърция води, вече 20 години, срещу балканското ядро. С европейски пари. АМБО означава Албания+Македония+България+Oil. Друга периферна (при това злокачествена!) стратегия е поставянето на пречки пред изграждането и развитието на взаимните връзки между страните от балканското ядро. Този саботаж се оказва успешен вече повече от сто години: единствените съседски страни на Балканите, между които няма преки железопътни връзки са Албания, Македония и България, т.е. между трите страни, принадлежащи на балканското ядро. Но същото става и в областта на петролните и далекопътни трасета. Истинска битка бе водена срещу петролопровода АМБО (Albania+ Macedonia+Vulgaria+Oil) от Бургас за Вльора. Тя завърши с голям успех за Гърция (и Русия) и бе поражение за трите страни на балканското ядро. На АМБО успешно бе противопоставен гръцко-руския (виртуален!) петролопровод от Бургас за Дедегач. Днес, след 20 години, можем да се зададем въпроса защо Русия се бе съгласила тогава да подкрепи петролопровод, който очевидно би навредил на бургаския (в 1998 г. станал вече руски) „Нефтохим“, създавайки негов гръцки конкурент на брега на Бялото море. Затова, защото „Бургас-Александруполис (по гръцки казано)“ не е бил нищо друго освен само пропаганден аргумент, насочен срещу АМБО. Не реално инвестиционно намерение, а „книжен тигър“, плашещ евентуални инвеститори с конкурентен (при това привилегирован - бе станал собственик на „Нефтохим“) играч. Тези инвеститори вече бяха събрали 700 млн. долари за изграждането на АМБО; парите бяха загубени за нас, не и без помощта на (наивността на) български президент. Възстановяване на балканското status quo antes? Вече 20 години, от 1999 г. насам се множат опитите на балкан-

ската периферия за възстановяване на предвоенното status quo на Балканите. Горещо желание на Гърция и Русия е да бъдат възстановени (в рамките на възможното) сръбските позиции на Балканите (и в частност в Македония и в Косово) отпреди войната като "...регионален хегемон..." (Centre for Post-war South-East Europe, Брюксел). Добър съюзник на политиката за възстановяването на status quo antes бе желанието на мнозина европейци да търсят решението на балканските проблеми в/като "...система, включваща повече или по-малко суверенни протекторати на международната общност, заедно с Босна, евентуално с Македония и Албания и ако се разпадне – също така и Сърбия". Работното заглавие на подобна общност "Западни Балкани" влезе в обръщение първоначално боязливо, но с времето от само неологизъм се превърна в траен факт. За 20-те години оттогава тези „Западни Балкани“ се превърнаха в синоним на безизходица, бедност и разруха. Тази импровизация „успя“ в нищо съществено, освен в едно: Да запази съществуващото раздробяване на балканското ядро на две части: Албания и Македония на запад и България - на изток. Поглед откъм Европа. Големите европейски сили дълго време не разбираха в какво се коренят балканските конфликти и неотстъпно, вече век, даваха рамо на и без това силната балканска периферия в експанзионистките и амбиции спрямо ядрото. Между двете световни войни Франция създаваше Балкански икономически съюз, от която изключваше "реваншистка"(!?) България. Така Франция укрепваше Румъния, Сърбия и Гърция, Англия пък – Гърция. За да го докарат дотам, че в 1999 година, да пазят крехкото балканско равновесие като обуздават и даже се бият (като членове на НАТО) в Югославия срещу своите довчерашни фаворити: Сърбия и Гърция. (Гърция бе деен участник в анти-НАТО-вския фронт в Югославия). Наложеният преди век версайски ред на Балканите не устоя. Няма я повече милитаризираната югославска държава, чиято балканска политика се мотивираше от последователния и безкомпромисен антибългаризъм. Бе политика, която се предопределяше от сръбското желание да бъде хегемон на славянските (днес вече без католическите) Балкани и чието отношение към България се формираше не от това дали ние даваме или отказваме някому (на НАТО или Русия) въздушен коридор, а от това, че се съпротивляваме на всяка (било юго- или пък пан-) славяномотивирана йерархия. Втората последица от постюгославските раздори е, че бе отслабен гръцко-сръбският съюз - съюз на две периферни страни, по геополитическо (пред-)определение враждебни на ядрото. Желанието на Запада да се намесва като арбитър в балканските работи секна, и то не само заради парите. Уреждането на балкански (вкл. и косовския) проб-

лем с ред, налаган отвън, се оказа досадно бреме, както за ЕС, така и за НАТО. Сега вече, навръх(?) Всеевропейската криза европейските сили вместо собствени балкански зони на влияние, започнаха да ценят балканската стабилност. Така те станаха волю-неволю партньори на Албания, Македония и България - наистина голям обрат. Така сантименталните по-веи от времената на *L'entente cordiale* отстъпиха пред, вече съдбоносния, императив за опазването и рестарта на Европейския съюз. Балканското ядро – добра прогноза. Трайното решение на сегашната балканска криза може да се постигне само, ако бъде укрепена волята на Албания, Македония и България за съвместен, прякограничен живот. Звучи като куха фраза, но това твърдение бележи конфликтното място на Балканите, където това е най-осъществимо Обратното - поощряването на силовите решения (вкл. и на албанско-македонския конфликт) е равностойно на заличаването на страните от балканското ядро като фактор в балканската политика. И затова е необяснимо, когато насилието бива проповядвано от балкански политици. Тяхната днешна непримиримост може да се превърне от само тяхна, в обща слабост на балканското ядро. Тогава ще дойде звездния миг на наследниците на Милошевич – тяхното завръщането в Косово и в Македония, че и другаде на Балканите. Начинът подобен триумф да не бъде допуснат, е да бъде засилено местното противодействие – общата (спокойна и самоуверена!) съпротива на страните от балканското ядро. Ядрото трябва да бъде укрепено и така то самото да осигури собственото си спокойствие, а с това и спокойствието на Балканите. Без външно присъствие, но с външна подкрепа. Първата стъпка в това направление е дедраматизирането и обезсилването на албанско-македонския конфликт. За дълбочинен конфликт между България и Македония не може да се говори, освен като за чужди хибридни акции и състояния, натрапени ни, но все пак преодолими. Затова нека заменим, станалата около нашето ЕС-председателство почти злободневна, тема за т.нар. „Западни Балкани“ с истинския, реалния проблем- темата за „Балканското ядро“. Вместо да обсъждаме диагнозата, нека пристъпим към терапия. А за начало нека възстановим актуалността на акронима АМБо. Шансът да си в средата. Освен Албания и Македония, България има за съсед и една странна страна – Косово, населявана от балканци, но управлявана от европейци и американци. Протекторат, разположен на около 100 километра от площад „Св. Неделя“. Шанс за българите е да съумеем да устоим убедено и организирано на ориенталските рецидивни на ислямистките визионери околоръст. Геополитически шанс е, когато наблизо се изправят големи съперници; НАТО е в Косово, руснаците - в Ниш. При

това руските амбиции са широкообхватни; бяха се даже настанили съвсем изненадващо и в "Слатина" (не нашата, софийската, а летището на Прищина!).

Някои аргументи в полза на геополитическото ни самочувствие 1. Българското равно (макар и понякога граничещо с опортюнизъм) поведение. Външнополитическо поведение, което обаче е предсказуемо и което никога (от Първата световна война насам) не излага българския народ на ненужни рискове, още повече, когато каузата не е точно българска... 2. Трудното, често болезнено, но и вече станало необратимо вращаване на страната ни в европейския свят. 3. Бързото съзряване на българските политици (от ляво и дясно), които намериха пътя към Македония и (засега все още трудно към) Албания и съумяват да формулират и регионални цели (и за да не бъде голословен ще спомена само коридор №8). А не е отдалечено времето, когато подобни проекти се интерпретираха не като албано-българо-македонски, а като про/антитурски, съответен анти/прогръцки и т.н. 4. София, назовавана неслучайно и Средец. Град, в който се прави европейска култура, където може да се спортува и забавлява, чиито лекари имат славата да са от добрите, не само на Балканите. Град, който може да посрещне голяма част от проблемите по лечението, образованието, квалификацията, отмората, търговията и услугите на съседите ни. Както за старите, така и за новите ни съседи. Какво да се прави? Илюзия е и това, че друг някой, с неговите пари ще ни освободи от нашите грижи. Преди всичко трябва да си поставим амбициозни цели. Ние да ги формулираме, а не другите. Трябва да се научим да споделяме и даже сами да изнасяме регионални отговорности. Регионът се простира от Черното до Синьото море и е тъждествен с това, което нарекохме "Балканското ядро". А и от реката-море Дунав до Бялото? Идея, станала актуална благодарение на Алексис Ципрас. На неговия младежки, ноншалантен жаргон дължим и звънкото афиширане на описаната проблематика-проект. Но нека то от Sea2Sea стане Sea4Sea. /БГНЕС

Христо Генчев-старши е български архитект, урбанист, изследовател, учен и публицист. Доктор е на техническите науки от университета в Грац, Австрия. Автор е на 9 книги и много публикации по градоустройство, културология и геополитика. Анализът е направен специално за БГНЕС.